

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Димка Димитрова Николова-Иванова,
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Филологически факултет,
катедра „Методика на езиковото и литературното обучение и
литературознание“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“

Област на висше образование 1. Педагогически науки

Професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по...

Докторска програма Методика на обучението по български език и литература

Автор: Цветелинка Тошева Драганова

Тема: Образованието по литература във втори гимназиален етап на средното училище

Научен ръководител: проф. д-р Теменужка Ганчева Тенева

Със заповед РД №16-113 от 15.07.2026 г. на Ректора на ШУ „Епископ Константин Преславски“ съм определена за член на научно жури за публична защита на дисертацията на Цветелинка Тошева Драганова за придобиване на ОНС „Доктор“ в област на висше образование: 1. Педагогически науки; професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по..., докторска програма „Методика на обучението по български език и литература“, а с протокол №1/27.07.2026 г. от заседанието на НЖ ми е възложено да изготвя становище за дисертационния труд на тема „Образованието по литература във втори гимназиален етап на средното училище“.

Данни за докторантурата, дисертацията, автореферата и публикациите

Докторант Цветелинка Тошева Драганова е зачислена в задочна форма на обучение със заповед РД-10-054 от 27.01.2022 г., за научен ръководител е определена проф. д-р Теменужка Ганчева Тенева. Отчислена с право на защита от 01.02.2026 г. със заповед РД-10-134 от 25.02.2025 г. Предоставените документи и материали показват, че всички процедури (включително промяната на темата на дисертационния труд) са съобразени със ЗРАСБ и съответните правилници.

Докторантът е приложил дисертационен труд с общ обем 252 с., от които 215 с. основен текст, 21 с. са приложенията; автореферат с обем 42 с., както и текстовете на 4 броя публикации.

Актуалност на тематиката, познаване на проблема и методика на изследването

Темата на дисертационния труд е свързана с конкретен етап от обучението по литература – втори гимназиален етап, и насочва фокуса на вниманието към промените, тенденциите и дефицитите в този сегмент след влизане в сила на ЗПУО през 2015 г. и новоутвърдените учебни програми по литература. Самата формулировка на темата показва, че докторант Ц. Драганова се придържа към концепцията за литературно образование, а не само обучение (виж с. 39 и сл.), т.е. разглежда процеса като отворен процес, свързан не само с усвояване на определени специфични знания и умения, но и с промени в личностното развитие на учениците.

От библиографския списък и от текста на дисертацията е видно, че докторантът познава основни и актуални научни изследвания по проблема, умее да проблематизира и синтезира информация от различни научни източници. За да очертае теоретичните основи на концепцията си, се опира на актуални изследвания от областта на философията, когнитивистиката, психологията, както и на изследвания с интегративна насоченост на български и чужди автори. Коментира въпросите за четене и рецепция на художествени текстове както в по-общ план, така и с оглед на обучението по литература. Направеният преглед на проучванията ѝ позволява да стигне до извода, „че съвременното литературно образование е изправено пред комплексни, „разноредови“ предизвикателства – вътрешни и външни, които трябва да преодолява, като успоредно с това удържа напрежението между две различни културни парадигми и съответните им кодове – тази на „класическите“ творби, аналогови по своята същност, и тази на ученика читател, „дигитален по рождение“ (с. 21). Водена от това разбиране, докторантката изследва възможностите за интегриране на различните типове четене в литературнообразователния процес.

В уводната част ясно и коректно са посочени мотивите за избор на темата, обектът и предметът, целта и произтичащите от нея задачи, изследователската хипотеза, както и използваните подходи и методи за нейното доказване.

Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, анкетно проучване, обособено като самостоятелна част, заключение, приносни моменти, приложения и библиография.

Поради интердисциплинарния характер на изследването в първа глава е направен теоретичен обзор на идеи и схващания с философски, културологичен и литературоведски характер, за да се опише „една радикално нова, уникална по своята сложност и многопластовост образователна ситуация, която все по-предизвикателно настоява за отговор“ (с. 23). Текстът показва, че докторантката познава ключови изследвания по темата, умее да анализира и синтезира научната информация, като я обвързва с темата на своето изследване, има собствена позиция по коментирания в изследванията въпроси. Добре би било да се обговори значението, с което се използват някои термини (например *медиатализацията* с. 24), както и по-рано да се уточни обемът на понятието *литературнообразователен дискурс* (то се появява в озаглавяването на 1.2. на с. 25, а едва на с. 40 се цитира виждането на Т. Тенева за същността на образователния дискурс, към което явно докторантката се придържа), тъй като терминът *дискурс* се употребява с много различен обхват и разбиране.

Очертаните културологични, философски и литературоведски аспекти на образователния контекст докторантката превръща в основа за търсене на методически решения и инструменти и за операционализиране на решения за литературнообразователния дискурс, разбран като специфично комуникативно събитие, като взаимодействие и действие с комплексна същност. Смесов преход от общия контекст, в който е поставен изследваният проблем, и конкретността на методическия аспект е разглеждането на промяната в учебната програма във втори гимназиален етап като „институционална рамка, нормативни основания, критически рефлексии“ (с. 44).

Още в изследователската си хипотеза Ц. Драганова подчертава, че новите учебни програми по литература са част от концепция за промяна в образователната ситуация, но от друга страна, този стремеж за промяна се осуетява и забавя от някои дефицити, от ограничения с различен характер, както и от известна инертност в преподаването на литература. Затова за докторантката във втора глава на дисертацията е особено важно да покаже къде и защо се появяват тези дефицити, като анализира учебните програми за общообразователна подготовка по литература за 11. и 12. клас и потърси отговор на важни въпроси: за отношението между програмите и литературния канон, за историческото като концепт и контекст в тези програми, как и доколко учебникът по литература позволява на учителя да конструира и моделира образователния контекст.

Съвсем логично след теоретичната и концептуална рамка (първа глава) и нормативния контекст (втора глава) се пристъпва към ядрото на изследването – възможни методически подходи и решения, базирани на богатия и разнообразен преподавателски опит на докторанта (трета глава). И в тази част Ц. Драганова се насочва към ключови за обучението по литература въпроси: проблематизиране на жанра като подстъп към света на художествения текст; съпоставителната интерпретация като възможност „учителят сам, успоредно с нормативно зададеното учебно съдържание, да избира и предлага текстове, да очертава асоциативни полета и да съставя разнородни задачи“ (с. 133; съгласна съм, че досега в образованието по литература учителят не е имал тази свобода, друг е въпросът доколко е готов да се възползва от тази възможност); ученическото есе като речев жанр и методическо средство за изграждане на компетентности; потенциалът на обучението по литература за усвояване на граждански компетентности. В тази част на дисертацията Ц. Драганова отново демонстрира умението, стъпвайки на теоретични проучвания и на личния си преподавателски опит, да заяви ясно своята позиция по коментирания проблем и да предложи възможни практически решения.

Намирам за особено сполучливо хрумването за анкета с учители по български език и литература в 11. и 12. клас от различни видове средни училища, за да се проучат други гледни точки и нагласи към изследваната тема.

Текстът на дисертацията е добре структуриран, ясен, стилово и съдържателно хомогенен. Приемам коректно посочените от докторанта приноси.

Преценка на публикациите и автореферата

Представените по процедурата статии свидетелстват за задълбочения, последователен и целенасочен интерес на Цветелинка Драганова към отделните аспекти на разглежданата тема. От библиографските данни е видно, че статиите са публикувани в утвърдени научни и специализирани издания, което е белег за тяхната стойност.

Авторефератът е направен според изискванията на съответните правилници и отразява коректно както концептуалната рамка на изследването, така и практическите решения, предложени в дисертацията.

Заклучение

Дисертационният труд съдържа теоретични и приложни резултати, които представляват оригинален принос в областта на методиката на литературното

образование и отговарят на изискванията в Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ШУ „Епископ Константин Преславски“.

Дисертационният труд показва, че докторант Цветелинка Тошева Драганова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Методика на обучението по български език и литература, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради изтъкнатите в това становище качества и на представените материали, и на докторанта давам своята положителна оценка и предлагам почитаемото научно жури да присъди на Цветелинка Тошева Драганова образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по докторска програма Методика на обучението по български език и литература.

06.09.2026 г.

В. Търново

Изготвил становището...

(доц. д-р Димка Димитрова)